

Álomhajó

Ódza és Tabéry

Vannak írók, akik keveset írnak. Van, aki csak néhány novellát vagy verset, de azok remekek. Aztán az élet elsodorja őket az irodalom tájékáról és mással foglalkoznak. Ez különösen igaz arra az időszakra, amikor az írást, a költészetet, az irodalmat a társadalmi megítélés a legvonzóbb alkotótevékenységnek tartotta. Így volt ez Ady korában, a múlt század elején, és ebben jelen volt a különleges tehetség, Ady Endre varázsa és sikere is, ez biztatta, sarkallta a verseit élvező, csodáló művelt fiatalokat arra, hogy tollat fogja-

Tabéry Géza (1890–1958) egy 1915-ös Miklós Jutka-fotón

nak. Aztán jött a nagy háború, és ment mindenki, amerre az élet sodorta.

Adyt Nagyváradon a 20. század első évtizedében egy fiatal költőkből, írókból, bohémekből alakult baráti társaság vette körül, estéiket együtt töltötték valamelyik vendégszerető váradi kocsmában, a Müllereiben vagy a „Bodegában”, beszélgettek, vitatkoztak a világ, a magyarság, az irodalom dolgairól.

Közös, nagy feltűnést keltő kötetet adtak ki *A Holnap* címmel, ami-ben felsejlett egy új irodalmi stílus és egy új költői csoportosulás reménye. A baráti körben gyakran előfordult egy jogáshallgató is, Tabéry Géza. Ő sem menekülhetett az irodalom vírusától, és regényeket, drámákat, verseket írt. Közülük a Bolyaiakról szóló *Szarvasbika* és a bihari politikai csatározások keresztmetszetét nyújtó *A Frimont-palota* a kedvencem.

A baráti kör tagjai, köztük Juhász Gyula, Emőd Tamás, Miklós Jutka, Dutka Ákos a háború alatt szétszóródtak, ki erre, ki arra. Tabéry Géza Nagyváradon maradt, újságírói, irodalmi, irodalomszervezői tevékenysége tette Erdély-szerte ismertté a nevét. Ott élt a második világháború után is, amikor a berendezkedett kommunista uralom alatt semmilyen pénzkereseti lehetősége nem maradt, hisz a „burzsoá, reakciós” értelmiség kategóriába esett, vagy ki tudja, épp mert '19-ben együttműködött a Tanácsköztársasággal.

A kommunista leszámoláspolitikába mind a két lehetőség belefér.

Édesapám ismerte, tisztelte Tabéryt. Amikor ötvenháromban vagy ötvennégyben egyszer meglátogatta, elvitt magával, hogy gyerekként én is megismerhessem (vagy hogy most mesélhessek róla?). Úgy emlékszem, hogy a Szigligeti utcának a Körös felőli vége táján laktak. Koratavasz lehetett, a lakásban hideg volt, semmilyen fűtés, feleségével együtt felöltözve üldögéltek az ágy szélén az egyetlen zsúfolt szobában.

Gyerekként még egyszer láttam később Tabéryt, a Szent László-templom mellett. Ősz lehetett, a templom oldalára álltak ki a favágók fűrészkes állványikkal, onnan lehetett őket elhívni, hogy felvágják a tüzelőt. Nagyváradon kizárólag fával fűtöttünk. Ott állt Tabéry Géza a fűrészkes állványára támaszkodva, és várta, hogy valaki elvigye fát vágni.

Évekkel később valahogy valakik mégis rájöttek arra, hogy Váradon még él egy irodalmár, aki barátja volt Adynak és Csinszkanak, és mást érdemel, mint éhenhalást. 1955-től az akkor alakult Ady-múzeumnak lett a gondnoka, kutatója.

Apropó Csinszka. Tabéry gyerekorától a vakációkat Csucsán töltötte, ahol édesapjának voltak érdekeltségei. Ott ismerkedett meg a környékbeli társasági életben előkelőnek számító Boncza család Berta lányával. Később ez az ismeretség Svájcban folytatódott, ahova az ambíciós Boncza úr leányneveldebe adta kislányát, és ahol a fiatal Tabéry jogi tanulmányait tökéletesítette. Itt meglátogatta kis csucsai barátjának, és mint *A csucsai kastély* c. könyvéből inkább a sorok között ki-

derül, igencsak összemelegedtek, többször találkoztak, sőt Berta megszegte a leánynevelde szigorú szabályait is, csakhogy együtt lehessenek. A barátság később már csak levelezésben folytatódott. Géza volt az, aki Ady verseit elküldte Bertának (udvarlásképpen?), majd a lány kérésére megteremtette a kapcsolatát a költővel. Ma így mondanánk, ő hozta össze őket.

Vannak írók, költők, akik keveset írnak, és ezért nem kerülnek be az irodalmi kánonba, hiába keresed a nevüket a hivatalos irodalomtörténetben, a kánon ugyanis a megalkotott mennyiséget is beszámítja. Ilyen volt véleményem szerint Tabéry is.

Vannak színházi rendezők, akik nem az irodalmi kánon, hanem a saját ízlésük szerint válogatják a darabokat, amiket színpadra akarnak vinni, mint például Szabó József Ódzsa. Amikor Nagyváradra került, Tabéry már nem élt, csak a felesége, Irénke néni. Ódzsa, aki szintén a Szigligeti utcában lakott, többször meglátogatta, érdeklődött, meséltette az idős asszonyt, elkérte Tabéry fennmaradt kézíratait. Talált közöttük egy drámát és egy verset, ami megtetszett neki, így született meg az *Álomhajó* című előadás a váradai színház színpadán. Ódzsa beépítette a darabba azt a verset, amit megkedvelt, és amit az élete végéig gyakran idéztünk.

1969-től két évig a nagyváradai színház karmestere, tulajdonképpen zenei mindenese voltam. Szabó József rendező úr ideadta a verset, hogy tudnék-e rá zenét szerezni? A vers, egyfajta trubadúr dal, önmagában is muzsikált, élvezet volt dallamot illeszteni hozzá. Rendezői ötletre a zongora meg jómagam is a színpadra kerültünk, ott

A Tabéry család sírhelye a Rulikovszki temetőben

szólt meg Papp Magda gyönyörű hangján meg az én csiszolatlan baritonon a *Hattyúdalt*:

*A piros őszi venyige alatt,
A régi, rácsos kertkapu előtt
Sebzetten hever s néz fel tereád
A szeretőd.*

*A régi rácsos kertkapu előtt
Idők rohantak, harmat is esett,
Dombok, dérharmat, hattyúdalt dalol,
A kedvesed.*

*Idők rohantak, harmat is esett,
S a tört hárfáról lepattant a húr,
Dúdol s elköszön szép szemeidtől
A trubadúr.*

*A tört hárfáról lepattant a húr
A trubadúrnak sebén könnyeid
Oly nehezek, mint a tavalyi bor,
Mely részegít.*

*A trubadúrnak sebén könnyeid
Részeg kinná erjednek, mint a bor,*

*Kit néznek majdan szülő szemeid,
A must ha forr?*

*S részeg kinná erjednek, mint a must
A félelmetes bús gondolatok,
Lábad, ó, ki dalaira táncol,
Ha meghalok?*

*A piros őszi venyige alatt,
A régi rácsos kertkapu előtt
Némán hever már s nem néz tereád
A szeretőd.*

Időgép. Ugrás 2008-ra, Ódzsa nyolcvanadik születésnapjának a megünneplésére Nagyváradon, a filharmónia színpadán, ahol egy nagyszerű Bösendorfer zongora ékeskedett. Ha már van zongora, megkértek, hogy legyek én a zenei háttér. Örömmel vállaltam.

Az ünneplés előestéjén Ódzsával felevenítettük az *Álomhajót*. Ő nagyon szerette ezt a hajdani előadást, mert számára több volt, mint egy darab bemutatója. Úgy érezte, hogy sikerült az

A szerző és Ódzsa (1928–2019) a 2008-as fellépésen

író legalább post mortem kárpótolnia az évekig tartó elhallgattatásért és az özvegyet azokért a sanyarú évekért, amikor „osztályellenségként” a betevő falatra is alig volt Tabéryéknak pénzük. A versre került a szó, és ennyi idő után megpróbáltuk megfejteni: kinek is írhatta Géza ezt a trubadúrének-szerű költeményt? Talán a hajdani váradi úrilánynak, feleségének, Puskás Irénnek, azaz Irénke néninek? A versformája is különleges, minden szakasz második sora a következő szakasz első sora is egyben – az utolsó strófát kivéve.

„Kit néznek majdan szőlő szemeid, a must ha forr?” Irénke néni szemé barna volt. Szinte egyszerre jutott eszünkbe Csinszkanak egy fényképe, amelyen a szemére tökéletesen ráillik a „szőlő” mint jellemző társítás. Másnap este ezt a sejtésünket el is mondtuk a színpadon, sőt, rávettem Ódzsát, hogy a vers egy részletét elevenítsük is fel együtt.

Közös emlékeink mentén Ódzsával életre szóló gondolatgazdag barátságunk alakult ki. Egyik utolsó telefonbeszélgetésünk alkalmával épp Tabéry Irénke néniről mesélt, és arról, hogy

férjére halott poraiban is haragudott, mert arról rendelkezett, hogy őt, a feleségét ne temessék a Tabéry család sírhelyére. Az *Álomhajó* premierje után, amire eredetileg nem is akart eljönni, mégis meghatottan köszönte meg, hogy Tabéry Géza gondolatai, szavai megszólalhattak a nagyváradi színház színpadán.

Az álom motívuma végigkísérte Szabó József Ódzsát a pályáján, könyvének a címe is ez: *Színház álom-indulattal*. Ódzsa álomhajóját az idő hullámai elsodorták, de színházi krédóját őrzi egyik különösen értékes kolozsvári előadásának a tévéfelvétele, Bálint Tibor *Zokogó majom* című regényének a színpadi változata, a *Sánta angyalok utcája*. Nagyon fájt viszont neki, hogy *Az ember tragédiája*, az *Anyám könnyű álmot ígér*, az *Ósvigasztalás* váradi előadásáról csak fényképek maradtak meg. Szerencsére legalább az első erdélyi magyar rockmusciból, *Az ifjú W. újabb szenvedéseiből* sikerült néhány zenedarabot megörökítenem annak idején a Román Televízió magyar adása részére.

Boros Zoltán